

چگونگی آداب و تشریفات دیپلماتیک در مناسبات بین المللی

پوهنمل صبغت الله آرین

دیپارتمنت علوم سیاسی و روابط بین الملل پوهنځی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون بدخشان.

sebghat_aryan@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0002-7641>

نویسنده

نشانی برقی

نشانی ارکاید

چکیده

آداب و تشریفات دیپلماتیک در مذاکرات بین المللی به مثابه یکی از اصول پذیرفته شده جهانی، بازتاب دهنده فرهنگ غنی، تمدن والا و آداب ملی هر کشور به شمار می رود. با توجه به این که جهان معاصر در مسیر رشد و توسعه اقتصادی، صنعتی و انقلاب اطلاعاتی و تکنولوژیکی قرار دارد، مذاکرات میان دولت ها نقشی اساسی در ترسیم و پیشبرد این مسیر ایفا می نمایند. بررسی تاریخی روابط بین الملل نشان می دهد که این روابط همواره دستخوش دگرگونی بوده و متناسب با تحولات زندگی بشری تغییر یافته است. هدف این تحقیق، تبیین و ترسیم تصویری روشن از چگونگی رعایت آداب و تشریفات در مناسبات رسمی و غیررسمی بین المللی است. روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی بوده و بر مبنای مطالعات کتابخانه ای سامان یافته است. یافته های تحقیق نشان می دهد که گسترش روابط میان کشورها و افزایش سطح تعاملات با جامعه جهانی، ایجاب می کند که فعالان دستگاه دیپلماسی با آگاهی از قوانین حاکم بر روابط بین الملل، به ویژه در مناسبات خارجی، اصول و تشریفات بین المللی را به گونه ای دقیق رعایت نمایند. نتیجه این تحقیق بیانگر آن است که آداب و تشریفات دیپلماتیک حاصل روندی تاریخی از تعامل و همکاری متقابل میان افراد، قبایل، جوامع و ملت ها در طول قرون متمادی است و به تدریج در روابط میان دولت ها و سازمان های بین المللی به صورت آداب و رسوم پذیرفته شده و مرسوم درآمده است. هر کشور نیز متناسب با فرهنگ، باورها و ارزش های ملی خویش، تغییراتی را در شیوه اجرای این تشریفات اعمال کرده است.

کلیدواژه ها: آداب و تشریفات، جامعه جهانی، دیپلماسی، روابط بین المللی، مناسبات بین المللی.

The Manners of Diplomatic Etiquette and Protocol in International Relations

Sebghatullah Aryan

Author
Email
Orcid
Department of Political Science and International Relations of the Faculty of Law and Political Science Badakhshan University
sebghat_aryan@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0002-7641>

Abstract

Diplomatic etiquette and procedures; In international negotiations, it is accepted as a universal principle and its observance reflects the rich culture and national customs of a country. Since the world is undergoing economic, industrial, and technological development, negotiations between governments are the foundation and pioneer of this roadmap. Over time, it is clear that international relations have changed and have also changed in line with the changes in human life. Objective: This article is a clear picture of how to observe etiquette in official and unofficial international occasions. Research method: In the present article; descriptive-analytical and based on library studies. Findings: Certainly, expanding relations with countries and increasing the level of contacts with the global community requires that actors in the diplomatic apparatus observe the law governing international relations, especially in their relations with the outside world, international etiquette, and formalities. Conclusion: These behaviors are the result of a new trend of interaction and cooperation between individuals, tribes, communities, and nations over many centuries, and have been established and promoted in interactions between states and international organizations as etiquette and ceremonies, and each country has made changes in its implementation in accordance with its etiquette, customs, and beliefs.

Keywords: Etiquette, International Community, Diplomacy, International Relations, International Relation

مقدمه

در جهان معاصر، هر کشور دارای آداب و رسوم ویژه‌ای است که ریشه در شرایط زندگی مردم آن دارد. در نظام بین‌المللی، برقراری روابط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، وابسته به رعایت اصول و آداب تشریفات است. تشریفات در این معنا نه به مفهوم تجمل‌گرایی و ظاهرسازی، بلکه به معنای ایجاد نظم و هماهنگی در یک نهاد یا سازمان است که فعالیت‌های منسجم و هدفمند را تسهیل می‌نماید. تشریفات در واقع مجموعه‌ای از قواعد رفتاری است که نه تنها از سوی نمایندگان یک کشور، بلکه از جانب کارگزاران و نمایندگان نظام‌های سیاسی و اجتماعی مختلف نیز رعایت می‌گردد. این قواعد متناسب با ساختار اجتماعی و فرهنگی، ویژگی‌های مذهبی و تاریخی، و آداب و رسوم هر کشور، در نحوه اجرا دچار تغییراتی می‌شود. با این حال، در بسیاری از رفتارها اصول مشترکی وجود دارد که رعایت آنها موجب استقرار نظم و هماهنگی در چارچوب رفتاری نهادها و سازمان‌ها می‌گردد. این مجموعه، گامی کوچک در جهت تبیین این اصول است و می‌تواند در ابعاد گوناگون زندگی، محیط‌های کاری، اماکن عمومی، گفت‌وگوهای رسمی، سفرها و سایر موقعیت‌ها مورد استفاده قرار گیرد. در این نوشتار تلاش شده است تا نظم پذیرفته‌شده و معمول در جامعه بین‌المللی توضیح داده شود و از پرداختن به تشریفات خاص کشورها پرهیز گردد. از این رو، این نوشته نه تنها برای دستگاه دیپلماتیک، بلکه برای تمامی افرادی که به نحوی با آموزش یا کار در حوزه روابط بین‌المللی در محیط‌های داخلی یا جهانی سروکار دارند، قابل استفاده است. به بیان دیگر، این مجموعه هم حداقل‌های لازم از اصول رفتاری معمول در جوامع را تشریح نموده و هم اصول حاکم بر مناسبات رسمی و غیررسمی دیپلماتیک را مورد بررسی قرار داده است.

تبیین مسأله

روابط دیپلماتیک مبنای توسعه و رشد روابط بین‌المللی محسوب می‌شود. گام نخستی که در انکشاف این رفتارها برداشته می‌شود همانان مذاکره و دیپلماسی است که از آداب و تشریفات نیک و پسندیده جهانی طرفین مذاکره سرچشمه می‌گیرد. نظر به مطالعات تاریخی و فرهنگی در طول تاریخ دولت‌ها و واحدهای سیاسی اکثر موضوعات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شان را بر اساس گفت‌وگو و مذاکره حل و فصل می‌کردند. رفتارها و گفتارهای سیاسی حرف اولی که به زبان می‌آید رعایت آداب و نزاکت‌های بین‌المللی است تا به رویت آن از یک طرف، طرف مذاکره را متأثر و از طرف دیگر فرهنگ والا و غنی کشور را تمثیل کند. بناءً جایگاه آداب و تشریفات دیپلماتیک در مناسبت‌های بین‌المللی در این دنیای آشفته‌بازار و ریالیستک مسئله‌مند بوده و امروزه در نظام بین‌المللی و در مذاکرات دوجانبه و چندجانبه به‌خود جا باز کرده است.

برای دریافت پاسخ به این مسأله نیاز به تحقیق گسترده‌تر می‌شود تا رابطه فرهنگ و سیاست در مناسبات بین‌المللی تعریف و مفهوم پیدا کند.

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی: جایگاه آداب و تشریفات دیپلماتیک در مناسبات بین‌المللی چگونه است؟
پرسش‌های فرعی

۱- رعایت آداب دیپلماتیک در مذاکرات بین‌المللی چه اهمیت دارد؟

۲- تشریفات دیپلماتیک چه تأثیری بر گسترش روابط بین‌المللی دارد؟

۳- تأثیر آداب و تشریفات در تقویت منافع ملی چیست؟

اهمیت تحقیق

تحقیق حاضر از این که بکر و تازه است؛ تا هنوز راجع به آن کدام کتب تألیف نشده بدین مناسبت به اهل علم و قلم به‌خصوص دانشجویان علوم سیاسی و رابط بین‌الملل از اهمیت خوبی برخوردار است. چونکه آداب و تشریفات از جمله ویژگی درونی هر انسان است و بدون رعایت آن رفتارها خشک و دلسرد کننده بوده و نتایج متوقعه جلسات کم‌ثمر خواهد بود. بنابراین، شناخت از نقش این مقوله در مناسبات بین‌المللی برای دانشجویان عرصه علوم سیاسی و روابط بین‌المللی حایز اهمیت است.

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق: معرفی و شناخت آداب و تشریفات دیپلماتیک در مناسبات بین‌المللی است.
اهداف فرعی تحقیق

۱. این مقاله به خوانندگان و اهل و علم و دانش بالاخص نسل جوان فرصت می‌دهد تا از جایگاه این مقوله در جلسات و کشمکش‌های عرصه نظام بین‌المللی آگاهی حاصل نمایند.

۲. خواندن این مقاله نسل جوان و پوهنتونی را وادار می‌سازد تا از نقش دیپلماسی در کشمکش‌های بین‌المللی آگاه شوند.

۳. دسترسی به چنین مقالاتی راهکارهای حفظ و ارتقای منافع ملی را برجسته می‌سازد.

پیشینه‌ی تحقیق

در مورد آداب و تشریفات دیپلماتیک که یکی از مباحث کلی و برجسته در مناسبات بین‌المللی است، مستقیماً کدام کتب و رساله‌ای نوشته نشده است. بدین مناسبت مقاله حاضر تازه، بکر و کاربردی است. مثلاً دکتر سعید خالوزاده در کتاب خود زیر عنوان (حقوق دیپلماتیک و کنسولی) که در سال ۱۳۹۶ از طریق سازمان مطالعه تدوین کتب علوم انسانی در تهران به نشر رسیده در خصوص روابط دیپلماتیک موارد زیادی نوشته، اما در باره‌ی آداب و تشریفات دیپلماتیک در

مناسبات بین‌المللی کدام بحث مفصلی نشده است. آقایی در کتاب خود زیر عنوان (آداب دیپلماسی و مذاکره) که در سال ۱۳۸۷ از طریق دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی در تهران به چاپ رسیده راجع به آداب و مذکرات دیپلماتیک بحث‌های مفصلی نموده، اما در خصوص آداب و تشریفات دیپلماتیک کدام بحثی ننموده است. طاهری در کتاب خود زیر عنوان (حقوق دیپلماتیک در عمل) که در سال ۱۳۸۵ از طریق پایگاه حقوقی بین‌الملل پارس در تهران به چاپ رسیده در مورد حقوق دیپلماتیک بحث‌های مفصلی نموده، اما مستقیماً راجع به عنوان مقاله حاضر بحث ننموده است. بناء ده‌ها جلد کتب و رساله‌ی دیگر وجود دارد در آنها هم راجع به عنوان مقاله مستقیماً بحث نشده است. بدین لحاظ عنوان مقاله حاضر بی‌پیشینه بوده و مرور تاریخی ندارد.

روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای بوده و به روش توصیفی-تحلیلی پردازش شده است. بدین شرح که نخست، کتاب‌ها و مقاله‌های مرتبط با حوزه دیپلماتیک و آداب و تشریفات مورد مطالعه قرار گرفته و سپس اطلاعات مورد نیاز، فیش‌نویسی شده، در نهایت، مواد یادشده با رویکرد کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، نتایج حاصل از آن در تحقیق حاضر انعکاس یافته است.

نتایج و یافته‌ها

تشریفات دیپلماتیک جزئی دیپلماسی به شمار می‌رود، تشریفات دیپلماتیک مجموعه قواعد و مقرراتی است که ریشه در نزاکت دارد و در روابط بین دولت‌ها، رؤسای کشورها، نمایندگان حکومت‌ها، دیپلمات‌ها و بین وزارت خارجه و نمایندگی‌های خارجی و همچنین در مجامع و کنفرانس‌های بین‌المللی اعمال می‌شود. در تشریفات دیپلماتیک زورگویی و قدرت‌نمایی حکومت نمی‌کند. آداب و نزاکت است که بر آن‌ها حاکم است. در مناسبات دیپلماتیک ادب نشانه ضعف نیست، بلکه همان نزاکت بین‌المللی است که پایه تشریفات دیپلماتیک را تشکیل می‌دهد. (ذوالعین، ۱۳۸۱: ۱۶).

دیپلماسی، تشریفات و پروتوکول چنان به هم آمیخته‌اند که نمی‌توان آن‌ها را از هم جدا کرد. تشریفات جزئی از دیپلماسی است و در بطن آن جای دارد. از نظر تاریخی، تشریفات با دیپلماسی شکل گرفته است و نخستین بارنماینده یا پیام‌آوری از سوی یک سلطان به حضور سلطان دیگر پذیرفته شده با تشریفات همراه بوده است. مزیت تشریفات این است که کار دیپلمات‌ها را آسان می‌کند. عمل و شغل دیپلماتیک نیاز به محیط رسمی و آرام دارد. تشریفات به ملاقات‌ها، مذاکرات، ضیافت‌ها، مسافرت‌ها، دیدوبازدیدها، همایش‌ها و به توافقات چندین‌جانبه، جنبه رسمی

می‌دهند و تماس‌ها را تسهیل و تعهداتی ایجاد می‌کند. تشریفات حافظ و مجری مصونیت‌ها و مزایای دیپلماتیک است و همه‌جا با دیپلماسی همراه است. (منجد، ۱۳۸۱: ۲۳). برخلاف نظر رایج، تشریفات دیپلماتیک تنها به منزله شرکت در مهمانی‌های مجلل، پوشیدن لباس‌های زرق، داشتن فعالیت‌های پنهان و اسرار آمیز و خلاصه خودنمایی نیست. (آقای، ۱۳۸۷: ۳۵۹). تشریفات محیطی برای تماس نمایندگان دولت‌ها آماده می‌کند، روابط دولت‌ها را تسهیل می‌کند و موجب نزدیکی دولت‌ها و ملت‌ها می‌شود. نقض قواعد تشریفات دلیلی بر فقدان نزاکت و ادب است و در مواردی هم که این قواعد در قالب حقوق درآید نقض آن‌ها مستوجب مسئولیت می‌شود. (ذوالعین، ۱۳۸۱: ۱۷).

آداب و تشریفات دیپلماتیک بحث بسیار مهم در مراودات بین‌المللی است که شامل حقوق دیپلماتیک و کنوانسیون‌های ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳ میلادی وین می‌باشد. حقوق دیپلماتیک شاخه‌ای از حقوق بین‌المللی عمومی است که موضوع آن اعمال و ترتیبات نظام‌ها، روابط خارجی دولت‌ها و نمایندگان‌شان در خارج است. (خالوزاده، ۱۳۹۶: ۱۶).

تاریخ دیپلماسی با تاریخ پیدایش انسان ارتباط مستقیم دارد. به اعتقاد برخی، فرشتگان و انبیا نخستین دیپلمات‌ها بودند. دیپلماسی قدمت تاریخی دارد؛ نمی‌توان برای آن آغاز تاریخی قابل شد. به طور کلی، تاریخ روابط دیپلماتیک را به سه دوره تقسیم می‌کنند: ۱) دوره قدیم از ابتدا تا سال ۱۸۱۵ میلادی، ۲) دوره کلاسیک از ۱۸۱۵ تا جنگ جهانی اول (۱۹۱۸)، ۳) دوره دیپلماسی نوین، همچنین، می‌توان تقسیم‌بندی کلی‌تری ارائه کرد: ۱) از ابتدا تا قرن پانزدهم، ۲) از قرن پانزدهم تا کنون. این واژه گام به گام در زندگی روزمره مردم اهمیت فراوانی داشته است. (خالوزاده، ۱۳۹۶: ۱۳).

واژه دیپلماسی به معنی هدایت روابط بین افراد، گروه‌ها و ملت‌ها و از جمله واژه‌های سیاسی مورد استفاده در عرصه مناسبات بین‌المللی است. این واژه دارای دو مفهوم متفاوت است. اول، آن را با سیاست خارجی مترادف می‌دانند؛ دوم، این کلمه را در مورد کارگزاران و مقامات رسمی یک مملکت که مسئولیت اجرای تصمیمات مربوط به سیاست خارجی را دارا می‌باشند به کار می‌برند. (کاظمی، ۱۳۷۰: ۹). این واژه به تمهیداتی اطلاق می‌گردد که کشورها برای برقراری روابط دوجانبه، مراوده با یکدیگر یا پایه‌ریزی تعاملات سیاسی و حقوقی به کار می‌گیرند؛ البته

همه این تعاملات از طریق نهادهای مجاز انجام می‌شود. دیپلماسی در این مفهوم می‌تواند میان کشورهای که در روابط خصمانه یا جنگ با هم به سر می‌برند حاکم شود؛ به عبارت دیگر، این رابطه تنها در شرایط صلح‌آمیز برقرار نمی‌شود بلکه به هنگام مخاصمه اقتصادی و نظامی نیز این رابطه وجود دارد. (خالوزاده، ۱۳۹۶: ۱۱).

ضرورت تشریفات دیپلماتیک: در دیپلماسی و روابط دیپلماتیک، تشریفات ضرورت دارد. دیپلماسی بدون تشریفات کارایی ندارد. برخی معتقدند تشریفات نیمی از دیپلماسی است و رعایت آداب و رسوم تشریفاتی در موفقیت دیپلماسی بسیار کارساز است. دیپلمات در همه گفتارها و کردارهای خود باید مقررات تشریفاتی را رعایت کند. در نشان دادن ضرورت تشریفات کافی است گفته شود که اقوال و اعمال دیپلمات‌ها و مقامات دولتی در مجمع خصوصی‌ای که در آن قواعد تشریفاتی رعایت نشده است و جنبه رسمی ندارد قابل استناد نیست و حتی می‌توان بعدها آن گفتار و کردار را تکذیب کرد، بدون آنکه این انکار و تکذیب مسئولیتی ایجاد کند یا عواقب سیاسی و حقوقی داشته باشد. اما اقوال و افعال دیپلمات یا مقام دولتی اگر در محیط رسمی‌ای که با تشریفات برقرار می‌شود اظهار شود، تعهد به وجود می‌آورد و از نظر حقوقی قابل استناد است. بنابراین، تشریفات بر گفتار و کردار هر دیپلمات ناظر است و به آنها ارزش، اعتبار و رسمیت می‌دهد. تشریفات فنی است که باید به همه دیپلمات‌ها در هر سطوح آموخته شود، زیرا در ارتباطات فردی، ملاقات‌ها، صحبت‌ها، نشست و برخاست‌ها، مسافرت‌ها، همایش‌ها، و مذاکرات با همه کس و همه جا رعایت قواعد آن لازمی است. هر وزارتخانه و سازمان دولتی‌ای دارای دفتر تشریفات یا اداره روابط عمومی خاصی است، ولی وزارت خارجی در هر کشور معمولاً بیش از هر سازمان دولتی دیگر با تشریفات سر و کار دارد. (ذوالعین، ۱۳۸۱: ۲۰).

اصول کلی تشریفات بین‌المللی: آداب و تشریفات دیپلماتیک در مناسبات بین‌المللی از جایگاه خاصی برخوردار بوده و رعایت آن در زندگی اجتماعی مهم تلقی می‌شود. در اجتماعی که زندگی می‌کنیم گاهی افرادی را می‌بینیم که در اماکن عمومی بلند صحبت کرده و یا می‌خندند و اطرافیان را نا راحت می‌کنند، یا فلتر سیگار و کاغذ باطله را در پیاده‌رو می‌اندازند. در هنگام صحبت با دیگران، سیگار را از لب بر نمی‌دارند و دستشان را از جیبشان بیرون نمی‌آورند. در ارتباط با آشنایان و اطرافیان خشن برخورد می‌کنند. طعنه می‌زنند و عذرخواهی نمی‌کنند. از این رو می‌توان ادعا کرد که بسیاری از افراد جامعه قوانین ابتدایی معاشرت با اشخاص دیگر را نیاموخته و

به آن‌ها عادت نکرده‌اند. از طرفی هم در اکثر مهمانی‌ها و ضیافت‌ها اشخاص خوش‌تیپ و خوش لباس را می‌بینیم که آداب اولیهٔ سرمیز نشستن را نمی‌دانند و به آن‌ها عادت نکرده‌اند. از این جاست که آداب و تشریفات، جلوه واقعی خود را نشان می‌دهد و کمبود آن به خوبی احساس می‌شود. اما اگر آداب و تشریفات به عنوان یک هنر به افراد آموزش داده شود آنگاه می‌توان مشاهده کرد که چگونه در رفتار اشخاص در زندگی، در حین کار و در اماکن عمومی نظم بخشیده است. (معصومی، ۱۳۷۹: ۳۲).

۱. آداب و تشریفات، یک واژه فرانسوی است که مشخص کننده معیارهای رفتاری بوده و شامل قوانین مرسوم نزاکت و آداب و رسوم در جامعه می‌باشد. تشریفات و معیارهای موجود، در خصوص مسایل بین‌المللی نتیجه همکاری‌های متقابل میان افراد در زمینه‌های گوناگون اجتماعی است. بدون رعایت این معیارها که امروزه به آداب و تشریفات معروف هستند، برقراری روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حتی خانوادگی امکان‌پذیر نیست. تشریفات به عنوان یک رسوم معتبر، در مناسبت‌های ملی و بین‌المللی نزد ملل جهان معمول بوده و از گذشته‌ها آن رعایت می‌شده است. البته مردم هر کشور متناسب با ساختار اجتماعی و فرهنگی، ویژگی‌های تاریخی، آداب و رسوم خود تغییراتی را در اجرای آن اعمال می‌کردند.

۲. بسیاری از قوانین تشریفات دیپلماتیک با آداب متداول در میان عامة مردم مشابه می‌باشد. تفاوت اصلی در این است که رعایت قوانین تشریفات نزد دیپلمات‌ها اهمیت بیشتری دارند. بناءً رعایت نکردن و یا نقض این قوانین می‌تواند به اعتبار یک کشور یا نمایندگان ویژه آن کشور لطمه وارد کرده و همکاری میان دولت‌ها را به مشکل روبرو سازد.

۳. رعایت تشریفات مطلق نیست، بدین معنی که رعایت آن‌ها منوط به رفتار غیر قابل قبول در یک محل و در مکان، زمان و شرایط فرق می‌کند. شرایط خاص، می‌تواند در جای دیگر و در شرایط متفاوت، مناسب و به‌جا تلقی گردد. اما نظر به اصول و تشریفات دیپلماتیک این موارد بسیار مهم و برجسته است که دیپلمات‌ها آن را رعایت کنند.

۴. قابل توجه آن که شخص با ادب و با نزاکت، تنها در مراسم رسمی مطابق با اصول تشریفات رفتار کرده، بلکه نزاکت واقعی ایجاب می‌کند که چنین فردی بر اساس نیت‌خیر خود نظم

اجتماعی را نیز به هم نزنند، با کلام و علم خود کسی را نرنجانند و شخصیت او را تحقیر نکنند. (معصومی: ۱۳۷۳، ۳۱)

رفتارهای دیپلماتیک: دیپلمات‌ها در برخورد با همتای خود از کشور دیگر، همواره این واقعیت را مدنظر داشته باشند که او نیز مانند خودش مأموریت دارد منافع ملی خویش را به بهترین وجه حفظ و ارتقا دهد. بدین ترتیب هنگامی که سفیر یک کشور با وزیر خارجی کشور دیگر در حال مذاکره است نخست، باید هوشیار باشد که او با کسی در حال مذاکره و گفت‌وگو است که در کار خود مهارت دارد، دوم، هدف، هنر و حرفه‌اش به‌خاطر حفظ منافع و مصالح علیای کشورش است، سوم، این که با تمام توان خواهد کوشید تا در این مذاکره کم‌ترین امتیاز را به حریف بدهد و بیشترین سود را برای خود کسب کند. در امور روزمره دیپلماسی و انجام مذاکرات سیاسی بیانگر تعهدات لفظی دیپلمات‌ها است. دیپلمات‌ها تلاش می‌کنند آنچه در قالب الفاظ و صحبت‌ها گفته شده به او پای‌بند می‌شوند. کلمات بسیار دقیق و ظریف را روی کاغذ آورده آنچه گفته و شنیده شده به آن رسمیت می‌دهند. بناءً رعایت آداب و تشریفات در مذاکرات بین‌المللی نمایانگر سطح آگاهی مذاکره‌کننده است که این امر به تسریع روند مذاکره و نتایج متوقعه اثر می‌بخشد. (معصومی، ۱۳۷۰: ۲۱).

وقت‌شناسی: در مراودات و مناسبات دیپلماتیک بی‌ادبانه‌ترین امر وقت‌شناسی است. وقتی نماینده‌ای از طرف یک کشور به کشور خارج سفر می‌کند. در واقع این فرد نماینده کشور خود است باید طوری عمل نماید که از اعتبار کشورش نکاهد. یکی از موارد که کشور میزبان در باره نماینده کشور فرستنده بی‌اعتماد می‌شود وقت‌شناسی است. انسان وقت‌شناس همواره سر وقت بالای کار و وظیفه خویش حاضر می‌شود که این افراد قابل اعتمادتراند. (وری، ۱۳۷۵: ۶۱).

آداب ورود به جلسه: هر هیئاتی اعزامی که از کشور فرستنده به کشور خارجی (پذیرنده) به مقصد انجام مأموریتی اعزام می‌کند دارای سمت‌های هستند که به ترتیب از مافوق شروع به مادن تمام می‌شود. هریک از اعضای این هیئات تابع دستورات مافوق خود هستند. وقتی هیئات اعزامی بخواهند وارد مذاکره شوند باید به ترتیب سلسله مراتب وارد اطاق شده پای میز مذاکره حاضر شوند. برای اینکه دنیای دیپلماتیک عالم تشریفات، نزاکت و عمل متقابل بالمثل است. بدین لحاظ هر حرکت از سوی هر دیپلمات در این جهان ظریف و اسرار آمیز معنی پیدا می‌کند به

طرف دیگر حق می‌دهد که عمل به مثل کند. (مکافی، ۱۳۸۵: ۱۴۷). مثلاً پای روی پای انداختن در جلسات دیپلماتیک حرکتی غیر متعارف بوده در بین دیپلمات‌ها معقول به نظر نمی‌رسد.

نمایش قدرت: در مراودات و دیدارهای مقامات کشورهای قدرتمند با کشورهای ضعیف این طور به نظر می‌رسد که مقامات گروه اول غالباً حق خود دانسته و اصرار دارند که این حق را در هنگام دیدار با گروه دوم به نمایش بگذارند. آن مقامات به محض نشستن در محل ملاقات پای خود را روی پای دیگر می‌اندازند که تخت کفش آنها روی به روی صورت دیگران است که این گونه رفتار خلاف عرف دیپلماتیک است.

تقابل یا مشابهت: در برخی ملاقات‌ها به دلیل برابری حاکمیت دول، اگر مقامی در ملاقات این گونه حالات را نشان داد، طرف دیگر می‌تواند حرکتی مشابهی نشان دهد. البته در این جا مقوله «ظرافت» مطرح می‌شود، یعنی طرف مقابل، نباید بلافاصله عکس العمل نشان دهد. بلکه این کار را با ظرافت و در فرصت مناسب به نمایش بگذارد. یعنی اگر کسی پای خود را بگونه روی پای دیگر اندازد که تخت کفش او رو به صورت دیگر قرارگیرد، طرف مقابل می‌تواند همان حالت را نشان دهد. اما در حالت دوستانه، قفل پای طرفین، شبیه پای هم است.

نشستن در حالت راحت: برخی ها از همان ابتدای ملاقات اینگونه می‌نشینند، چون حس می‌کنند راحت‌تر هستند، اما اگر، ابتدای جلسه صورت متعارف نشستند، ولی در خلال گفت‌وگو، پای روی پای انداختند، این حرکت قابل تفسیر است و باید دلیل آن را در موضوع و سخنان طرف مقابل جست‌جو کرد. اما هیئات اعزامی از این گونه حرکت خودداری کنند.

عدم آشنایی با آداب دیپلماتیک و فرهنگ ملل: طرف‌های ملاقات که به شیوه‌های خارج از عرف و آداب دیپلماتیک متوسل می‌شود، اساساً با آداب دیپلماتیک، اصل حاکمیت برابری دولت‌ها، عمل متقابل و حتی فرهنگ و ویژگی ملل آشنایستند و به خود زحمت نداده‌اند که قبل از سفر با مأموریت، با این مقوله آشنا شوند. اعضای هیئات هنگام حضور مقامات برابر و بالاتر ریس هیئت نمی‌بایست پای روی پا اندازد. (صبح‌خیز و بختیاری، ۱۳۹۵: ۱۷۷-۱۷۸).

خودداری از سگریته کشیدن در مذاکرات: جلسات رسمی با جلسات دوستانه تفاوت‌های بسیار زیادی دارد در یک جلسه غیر رسمی و دوستانه هر شخص می‌تواند کارهای انجام دهد که در نظر عرف نسبت به آن زمان و مکان نامتعارف و ناشایسته نباشد، بعضاً همان کار ناشایسته سبب

می‌شود حیثیت، شخصیت و منافع ملی کشور به خطر بیفتد. مثل سیگار کشیدن در یک مذاکره باعث می‌شود طرف‌های مذاکره نسبت به آن شخص و نسبت به کشور متبوع شخص بی اعتماد شده و آن شخص خود و کشور خود را از ارزش و اعتبار بیاندازد.

حفظ آراستگی ظاهری: ظاهر آراسته و رفتار متین مشخصه تشریفات دیپلماتیک است. پاکیزگی و آراسته بودن همواره در زندگی روزمره و در عرف، مورد تأکید بوده و در امور دینی رعایت آن نیز توصیه شده است. رعایت تناسب در پوشیدن لباس، پتلون، پیراهن، کفش، جوراب و انتخاب رنگ‌های مناسب همواره سفارش شده است. اجتناب از پوشیدن لباس‌های رنگی و پرنقش و نگار و خیلی روشن در محافل رسمی امر حتمی است. لباس دیپلمات همیشه تمیز، اطو زده و بدون لک باشد. کفش‌ها برس زده، براق و پاشنه کج نباشد. پوشیدن پتلون تمیز، تیره و اطوکشیده، پوشیدن پیراهن سفید، جوراب خاکستری یا سرمه‌ای، کفش به رنگ مشکی و از جنس چرم یا جیر، شرط اصلی است. لباس بانوان اکثراً باید چادر مشکی با مقنعه تیره رنگ بوده و عدم استفاده از کفش پاشنه بلند می‌باشد. اجتناب از ژولیدگی مو، ظاهر نشدن با لباس داخل منزل یعنی لباس خواب و یا دمپایی به ملاء عام و غیره. (صبح خیز و بختیاری، ۱۳۹۵: ۱۸۱-۱۸۲).

رعایت آداب معاشرت: همه افراد در خیابان باید با فرهنگ رفتار کنند و مؤدب و با نزاکت باشند. وقتی در خیابان راه می‌روید باید از سمت راست و قدم‌های متعادل، راست و مستقیم حرکت کنید. دست‌هایتان را آهسته حرکت دهید و آن‌ها را بی حرکت در امتداد بدن خود نگه ندارید. اگر غیر عمد موجب ناراحتی کسی شدید مانند، طعنه زدن و لگد کردن تصادفی، بلافاصله معذرت خواهی کنید. کسی که خوش پوش و مؤدب باشد و می‌داند که در هر شرایط چگونه رفتار کند. انسان اشراف به آداب اجتماعی محل و به خصوص به فرهنگ کشورهای خارجی اهمیت می‌گذارد. استفاده از عبارت‌های مؤدبانه به هنگام آشنایی، دیدارهای روزانه و خدا حافظی شرط ادب و نزاکت در مناسبات بین‌المللی است. مانند از دیدار شما خوشحالم، صبح شما به خیر، روزبه خیر، روزی خوبی داشته باشید، بعد از ظهر شما بخیر، خدا حافظ و شب به خیر. (فلتهام، ۱۹۷۷: ۶۹).

آداب معاشرت دست دادن: دست دادن اثرات شکفت انگیز دارد، باعث ایجاد ارتباطات مؤثر بین افراد می‌شود. در فرهنگ‌های مختلف آداب معاشرت دست دادن متفاوت است، ولی بعضی

نکات مشترک وجود دارد که لازم است تا مردم راجع به آن‌ها آگاهی مشترک داشته باشند. رعایت این نزاکت باعث می‌شود تا فرد نزد مخاطب خود به صفت شخص محترم، مؤدب و با پرستیپ معرفی شود. دست دادن حامل پیام است. نحوه‌ای دست دادن و مصافحه نشان ادب ذاتی و اکتسابی دیپلمات است. از نظر روانشناسی دست دادن نشان اعتماد به نفس عالی است. دست دادن به صورت یک دستی درست است، اما اگر هدف برقراری ارتباط محکم با طرف مقابل باشد باید دو دستی دست داده شود. (معصومی، ۱۹۷۷: ۲۷).

رفتار مؤدبانه مأمورین دیپلماتیک:

- به هنگام حرکت در معابر، نباید به پشت سر برگشت به حالت خیره به افراد نگاه کرد؛
- در معابر عمومی از انداختن آب دهان و زباله باید خودداری کرد؛
- در ملا عام حتی المقدور از کشیدن سیگار خودداری نمود؛
- در سفر خارجی نباید از اماکن عمومی عکس برداری کرد و به تابلوهای عکس برداری ممنوع باید توجه کرد. برای این که جهل به قانون هیچگاه رافع مسئولیت نیست.
- در سفرها باید لباس متناسب به سفر پوشید؛
- در صف مترو، اتوبوس، بانک و پستخانه باید نوبت را رعایت کرد. (توکلی، ۱۳۸۰: ۷۹).
- درب‌های ورودی و خروجی را باید به نفر بعدی نگاه داشت و در مقابل چنین خدمتی تشکری نمود؛
- در مبادی ورودی و خروجی تقدم بانوان را رعایت کرد؛
- پشت سر خود نباید درب را محکم بست و یا به هم زد؛
- به هنگام ترک منزل باید سروضع خود را مرتب نمود، برای این که انجام این کار در ملا عام جایز نیست؛
- در ملا عام نباید با صدای بلند صحبت کرد و یا افراد را با آواز بلند صدا نمود؛
- طبق عرف محل دیپلماتیک، در ساعات استراحت، نباید برای دیگران که خوابیده‌اند ایجاد مزاحمت نمود؛

- در معاشرت با خارجیان و شهروندان کشور پذیرنده طبق عرف محل مهارت‌های رفتاری را به کار برد؛
- در جلسات و گردهم‌آیی‌ها نباید متکلم وحده بود، نیز باید به دیگران مهلت صحبت کردن داد؛
- به صحبت‌های دیگران توجه نمود و نباید به افراد، بی‌اعتنایی کرد؛
- در جریان صحبت کردن، نباید کلام افراد را بدون دلیل قطع نمود؛
- اگر اداره کننده جلسه دیپلماتیک هستیم، نباید جلسات را طولانی برگزار نمود و باید حضور افراد مسن در جلسه را رعایت نمود؛
- در جمع عمومی نباید در گوشی صحبت کرد؛
- جلسه رسمی را نباید بدون دلیل ترک نمود؛
- مزاح کردن و بیان لطیفه، باید متناسب با جمع باشد؛
- به محض آشنا شدن با افراد جدید نباید خود را صمیمی نشان داد و آن‌ها را با ضمیر خود مورد خطاب قرار داد؛
- از سرفه کردن، عطسه نمودن و یا دهن‌دره کردن در ملاعام بخصوص در جلسات رسمی از اینکه شایسته نیست خودداری کرد. (فلتهام، ۱۹۷۷: ۷۰).

نتیجه‌گیری

مزیت آداب و تشریفات دیپلماتیک این است که کار دیپلمات‌ها را آسان می‌کند. برای این که عمل و شغل دیپلماسی نیاز به محیط رسمی و آرام دارد. رعایت آداب و تشریفات به ملاقات‌ها، مسافرت‌ها، ضیافت‌ها، مهمانی‌ها، دیدوبازدیدها و مذاکرات جنبه رسمی می‌دهد و بین طرفین و بالاخص اعضای مذاکره تعهداتی ایجاد می‌کند. آداب و تشریفات حافظ و لازم‌الاجرای مصونیت‌ها و مزایای دیپلماتیک بوده و همه‌جا با دیپلماسی همراه است. مانند نحوه‌ای نشست‌وبرخواست‌ها، دیدوبازدیدها، شرکت در جشن‌ها و عزرداری‌ها، انعقاد قراردادها، تقدیم استوارنامه‌ها و غیره در امور دیپلماتیک حایز اهمیت است. تشریفات فنی است که باید همه‌ای دیپلمات‌ها آن را بیاموزند و به آن عادت کنند. اکثر قواعد و رسوم تشریفاتی بین‌المللی بوده و ریشه‌ای عرفی دارد و هیچ دولتی نمی‌تواند به میل خود در آن دخل و تصرف داشته باشد. مگر در حدی که عرف تشریفاتی آن را مجاز بداند و اجازه تداخل در این مقوله را بدهد. از آنجا که رفتار

و کردار هریک از مأموران اعزامی دیپلماتیک، نمایانگر رفتار و کردار جامعه و دولت فرستنده است، پس ایجاب می‌کند افرادی که به نحوی از جانب دولت فرستنده به دولت پذیرنده به صفت نماینده‌ای سیاسی معرفی می‌شود، باید طور رفتار کند که حیثیت کشور و جامعه‌اش حفظ شود و تصویر درستی از ملتی خود انعکاس دهد و اعتماد کشور میزبان را کسب کند. باید اعضای مأمورین دیپلماتیک، قبل از عزیمت به کشور پذیرنده، آموزش‌های لازمی و مسلکی را دیده باشند تا بتوانند با انجام وظایف مناسب و برخورد پسندیده تصویر مناسبی از جامعه‌ای خود در اذهان جامعه و مردم کشور میزبان باقی بگذارند. از آنچه که گفته شد نتیجه می‌گیریم که دیپلماسی بدون آداب و تشریفات متصور نیست. قواعد آداب و تشریفات دیپلماتیک حتی در روابط دولت‌های متخاصم و دشمن و در حال جنگ نیز لازم‌الرعایه است.

پیشنهادهای

آداب و تشریفات دیپلماتیک یک بحث مهم و اساسی است، بدین ملحوظ پیشنهاد می‌گردد که اهل علم و کتب، بلاخص نسل جوان و دانشجویان رشته علوم سیاسی و روابط بین‌المللی این مقاله را بخوانند و از مزیت و اهمیت آن فیض ببرند.

۱. پیشنهاد می‌گردد که دانشجویان علوم سیاسی و روابط بین‌المللی، خود را به صفت یک دیپلمات و حافظ منافع ملی کشور واثمود ساخته و در حفظ این ارزش گران‌بهای مملکت از هیچ چیز دریغ نورزند،

۲. از این که دنیا دینای رقابت علم، هنر، فن و تکنولوژی است، ایجاب می‌کند که نسل تازه روی کار آمده‌ای دیپلماتیک، از فنون و روش جدید در مذاکرات بین‌المللی آگاهی حاصل نمایند،

۳. دیپلماسی زبان گویای ملت‌ها است، پیشنهاد می‌گردد که نسل جوان و بخصوص دانشجویان رشته علوم سیاسی قبل از قبل با این زبان و با ظرافت‌های عرصه دیپلماتیک خود را آماده و عیار سازند،

۴. از این که دیپلمات‌ها حافظ و حامی منافع علیای کشوراند، پیشنهاد می‌گردد که باید باسلاح برنده و شمشیر دو لبه، یعنی علم و هنر، از این مقوله آگاهی و معلومات کامل حاصل نمایند،

۵. پیشنهاد می‌گردد هر خواننده که این مقاله را مطالعه می‌نماید از جزوه‌های علمی، سیاسی و ظرافت‌های دیپلماتیک این فیض ببرند،

۶. آداب و تشریفات دیپلماتیک، آسان‌ترین راه رسیدن به هدف است که توسط دیپلمات‌ها رعایت گردد،

۷. از این که منافع ملی در سطح بین‌المللی نا برابر است و نظام بین‌المللی هم تقریباً نظام ریالیستیک (واقع‌گرایی) است، دانشجویان عرصه روابط بین‌المللی باید با نزاکت، فنون، زیرکی و هوشیاری وارد این نظام شده از منافع ملی خود دفاع نمایند،
۸. دانشجویان عرصه علوم سیاسی و روابط بین‌المللی باید حداقل با یک و یا دو زبان‌های رسمی سازمان ملل متحد بلد باشند تا در انتقال پیام به مخاطب دچار اشتباه نشوند و منافع ملی را آسب نزنند.

منابع

- توکلی، احمد. (۱۳۸۰). «تشریفات دیپلماتیک»، تهران: انتشارات تهران مصور.
- خالوزاده، سعید. (۱۳۹۶). «حقوق دیپلماتیک و کنسولی» تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی پوهنتون‌های (سمت) تحقیق گاه تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- ذوالعین، پرویز. (۱۳۸۱ و ۱۳۸۸). «آداب و تشریفات دیپلماتیک» تهران: میزان.
- شه‌وری، احد. (۱۳۷۵). «مقدمه‌ای بر دیپلماسی علمی» تهران: اداره اطلاعات و انتشارات وزارت امور خارجه.
- صبح‌خیز، رضا، بختیاری، ارشد. (۱۳۹۵) «بررسی آداب و تشریفات دیپلماتیک در عرصه نظام بین‌المللی». فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات بین‌المللی پلیس، ۲۵ بهار ۱۳۹۵، صفحات ۱۷۲-۱۹۳.
- کاظمی، علی اصغر. (۱۳۷۰). «دیپلماسی نوین در عصر دگرگونی بین‌المللی». تهران: دفتر نشر فرهنگنامه اسلامی.
- معصومی، محمد علی و جمع از همکاران وزارت امور خارجه. (۱۳۷۳). «دیپلماسی علمی و تشریفات دیپلماتیک، وظایف و ویژگی‌های دیپلماتیک»، تهران: وزارت امور خارجه جلد دوم.
- معصومی، محمد علی. (۱۳۶۷). «سیر تحول تشریفات و حقوق دیپلماتیک در روابط بین‌المللی». تهران: رساله ارتقاء مقام، دانکده وزارت امور خارجه.
- معصومی، محمد علی. (۱۳۷۰)، «طرح پیشنهادی آئین تشریفات جمهوری اسلامی ایران»، تهران: انتشارات سمت
- معصومی، محمد علی. (۱۳۷۹). «کد رفتارهای بین بین‌المللی و تشریفات دیپلماتیک». تهران: وزارت امور خارجه، مرکز آموزش.
- منجد، صلاح‌الدین. (۱۳۸۱). «رسل الملوک سفیران: ترجمه پرویز اتابکی». تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- A-Fetham, R.G.(1977).” Diplomatic Hand Book” Longman London.